

Labklājības ministrijas
Dzimumu līdztiesības komitejas sēde
2026.gada 19. martā

Finansiālais stress koledžas studentu vidū: dzimumu atšķirību izpēte saistībā ar sociāli ekonomiskajiem faktoriem

Līga Roķe-Reimate, lektore, Mg.psych.
Lāsma Balceraite, lektore, Mg.oec., Mg.pead.
Alisa Lāce, lektore, Mg.oec.
Anita Lasmane, docente, Dr.psych.
Iveta Broliša, lektore, Mg.psych.

Biznesa vadības koledža

Pētījuma komandas pieredze

- **Lāsma Balceraitė** - 2023.gadā Latvijas Bankas Finanšu pratības nedēļas ietvaros vadīja semināru "Kā veidot uzkrājumus, ja dzīvo no algas līdz algai". Izstrādāja un sekmīgi īstenoja apmācību programmu "Par naudu. 10 praktiski soļi, kā gudri un vienkārši rīkoties ar savu naudu". Lāsma pasniedz lekcijas BVK studiju kursā "Finanses un kredīts".
- **Alisa Lāce** - Sieviešu sadarbības tīkla personīgās un profesionālās izaugsmes padomniece, 15 gadu pieredze darbā augstākajā un mūžizglītībā, sertificēts koučs. Kopā ar Lāsmu vadīja apmācības finanšu pratībā un izstrādāja un licencēja programmu "10 soļi līdz labklājībai».
- **Anita Lasmane** - vadījusi praktiskus seminārus par bezdarbnieku motivācijas darbam veicināšanu, iegūstot pieredzi par bezdarbnieku attieksmi pret spēju pašiem nodrošināt savu materiālo labklājību un par psiholoģiskajiem faktoriem, kas veicina vai kavē motivāciju darbam. Ir uzsākusi finansiālās apzinātības aptaujas izstrāde tālākam padziļinātam pētījumam, kura mērķis ir noskaidrot, kuri finanšu un psiholoģisko aspektu jautājumi ir aktuāli BVK studentiem finanšu pratības praktiskai pilnveidei.
- **Līga Rože-Reimate** –kopš 2007.gada piedalījies dažādos pētniecības projektos (radošās domāšanas izpēte, pašvadīta mācīšanās), BVK mācībspēks studijuursos «Pētījumu dizains», «Psiholoģijas pamati», «Personāla psiholoģijas prakse»

Pētījuma mērķis

Mūsu sākotnējā motivācija un pētījuma mērķis:

pētīt Biznesa vadības koledžas studentu finanšu pratību, ar to saistītos psiholoģiskos aspektus un sociodemogrāfiskos faktorus, lai izmantotu pētījuma rezultātus studiju satura pilnveidei.

Mūsu ziņojuma mērķis: iepazīstināt ar pētījuma rezultātiem par studentu uztverto finansiālo stresu un apzinātības nozīmi, tādējādi aktualizējot psiholoģisko aspektu nozīmi finanšu pratībā, analizējot dzimumatšķirības un izvērtējot rezultātu praktisko nozīmi finanšu pratības pilnveides iniciatīvām.

Finanšu pratība: finanšu izpratnes, zināšanu, prasmju, attieksmes un uzvedības kopums, kas nepieciešams, lai pieņemtu optimālus finanšu lēmumus un panāktu indivīdu labklājību un labbūtību (FKTK, 2021).

Pētījuma aktualitāte

- Globālā mērogā ar finansēm saistītais stress augstskolu studentu vidū piesaista arvien lielāku pētnieku uzmanību, saistībā ar ekonomisko nestabilitāti un ienākumu nevienlīdzību (Ahamed et al., 2024).
- Pētījumos konstatēta saistība starp finansiālo stresu un pazeminātiem mentālās veselības rādītājiem, studiju priekšlaicīgu pārtraukšanu, kā arī vispārējo labbūtību (Moore et al., 2021).
- Līdztekus finansiālajam stresam tiek pētīta apzinātība kā ar finanšu pratību saistīts psiholoģiskais faktors, kā arī resurss stresa pārvaldībai.
- Būtiska daļa izglītojošu iniciatīvu finanšu pratības veicināšanai ir saistīta ar piedāvājumu apgūt jaunas zināšanas un prasmes, tomēr vērts aplūkot tās kopā ar psiholoģiskajiem aspektiem.

Respondenti (1)

Pētījums īstenots Biznesa vadības koledžā, kas tālmācībā īsteno īsā cikla profesionālās augstākās izglītības studiju programmas

Respondenti: koledžas studenti (N=715; 83,1% - sievietes)

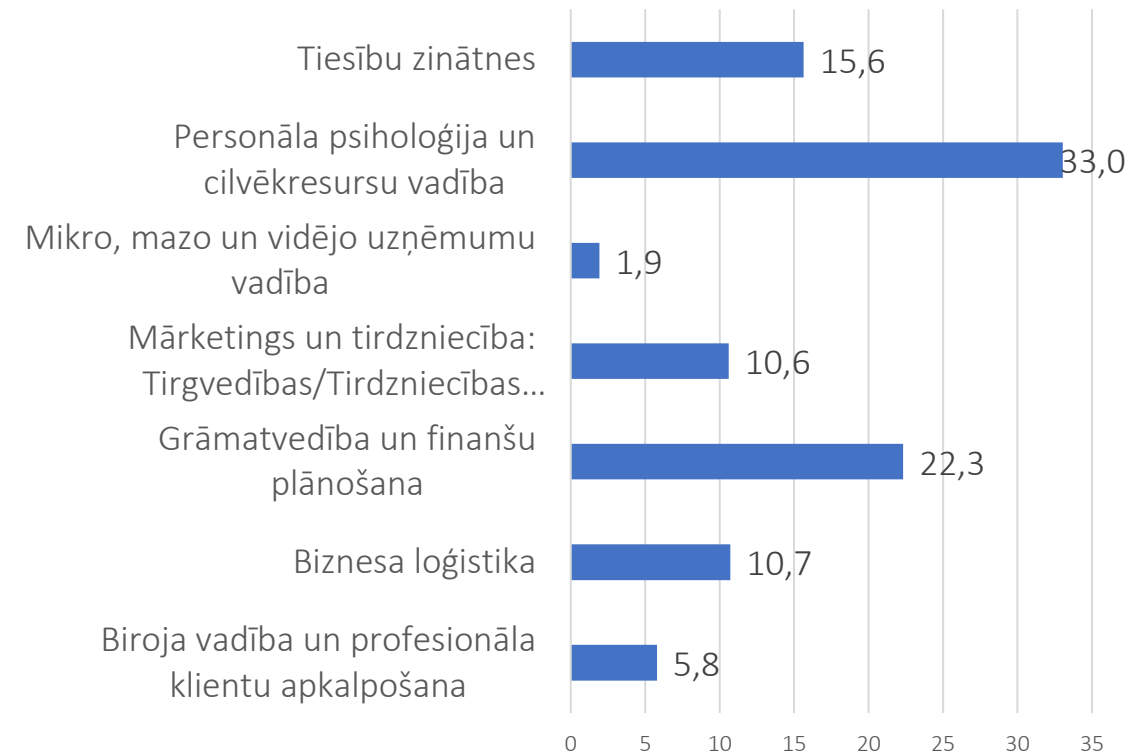
Vecums: vid. 33,7 gadi (18 – 59 gadi)

Izglītības līmenis: 77,5% resp. - vidējā izglītība, pārējiem – augstākā, t.sk., maģistra grāds

Bērni (nepilngad.) – 41% sieviešu, 36% vīriešu

Nodarbinātība: 14% sieviešu un 7% vīriešu norādīja, ka pētījuma veikšanas brīdī nav nodarbināti (neveic algotu darbu/nav pašnodarbināti vai uzņēmēji)

Respondentu sadalījums pēc studiju programmas (%)

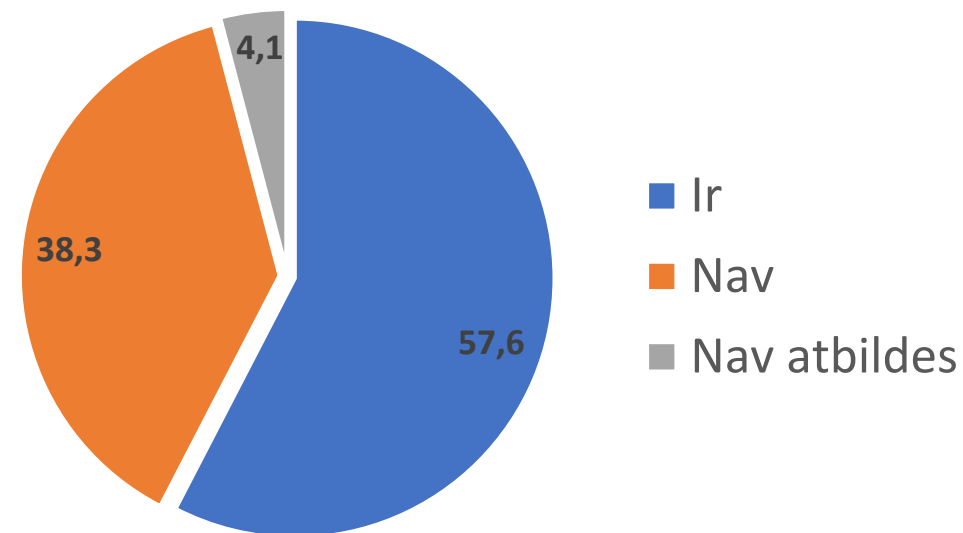

Respondenti (2)

Respondentu sadalījums pēc mājsaimniecības ienākumu grupām

	Kopā	Sievietes	Vīrieši
Līdz 1000 eiro	82 (11.6%)	72 (12.1%)	10 (2.6%)
1001 - 2000 eiro	252 (35.6%)	214 (36.0%)	38 (33.3%)
2001 - 3000 eiro	160 (22.6%)	136 (22.9%)	24 (21.1%)
3001 eiro un vairāk	109 (15.4%)	86 (14.5%)	23 (20.2%)
Nesniedza atbildi	105 (14.9%)	86 (14.5%)	19 (16.7%)

Kredītsaistības (%)

Studiju kredīts – 16%

Datu ieguve

Anonīma aptauja (92 jaut.; tiešsaistē):

1. Jautājumi par sociodemogrāfisko/socioekonomisko statusu
2. Finansiālā stresa skala
3. Apzinātības kognitīvā un afektīvā aptauja (Feldman et al., 2006)
4. Finanšu pašefektivitātes skala (Loke & Choi, 2025, 2015)
5. Pašnovērtējums par savām zināšanām par finanšu jautājumiem
6. Finansiālās labbūtības objektīvie indikatori (OECD INFE 4 jaut.)
7. Finanšu uzvedības skala (OECD INFE; 9 jautājumi)

Koledžas studentu finanšu uzvedības raksturojumi

Finanšu uzvedības skalas rādītāji sievietēm un vīriešiem (%)

Neveic nekādas darbības saistībā ar budžeta plānošanu un tēriņu kontroli: vīrieši – 23%, sievietes - 19%

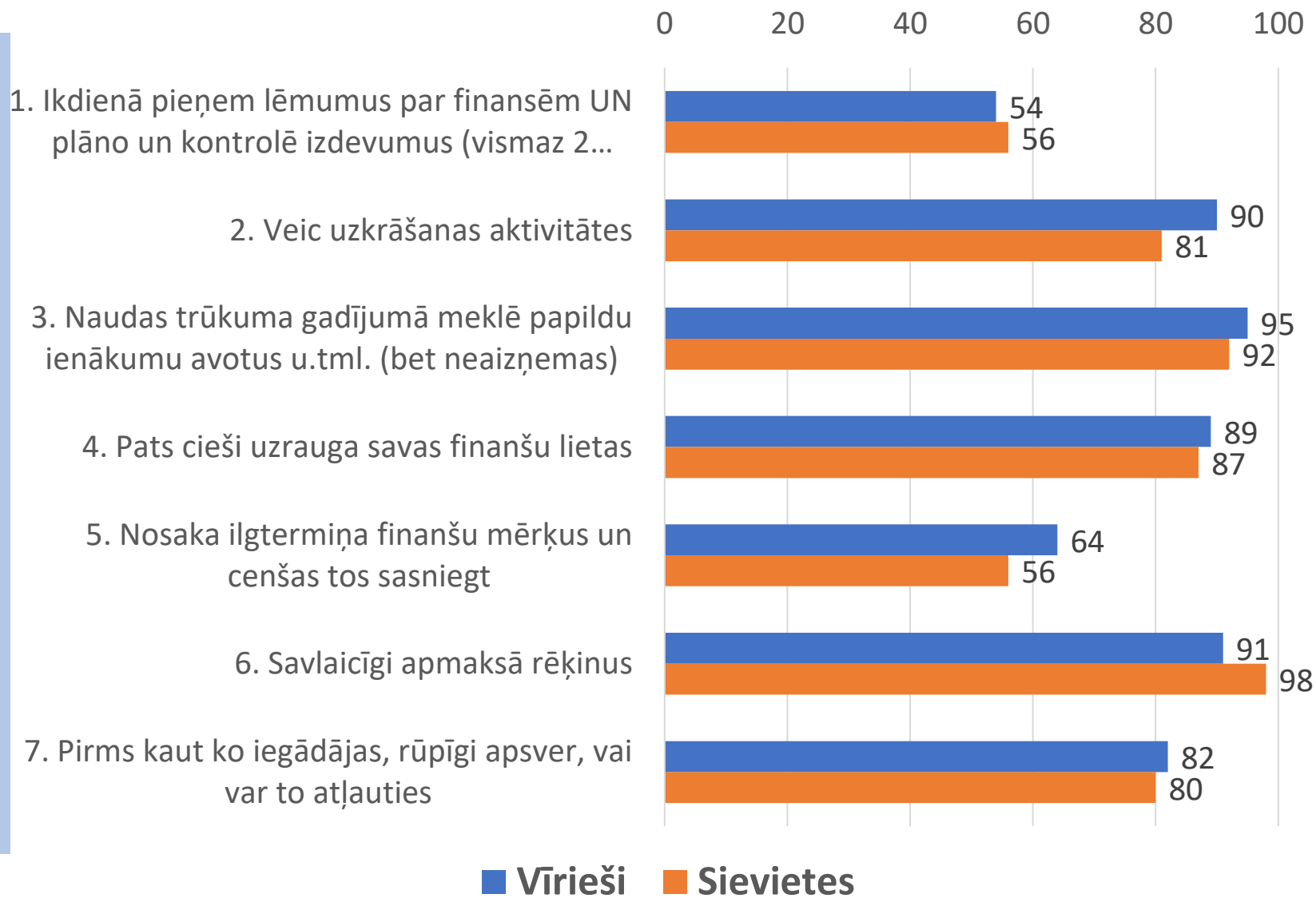
Vidējais uzkrāšanas aktivitāšu veidu skaits: 1,6

Vīrieši: 1,9; sievietes: 1,5

Nav uzkrājuši naudu nekādā veidā:

11% vīriešu

20% sieviešu

**Koledžas studentu
pašnovērtējums un pārlicība par savām
zināšanām un prasmēm saistībā ar
finanšu jautājumiem**

Studentu pašnovērtējums par savām zināšanām par finanšu jautājumiem

Anketas sākumā

Kā Jūs novērtējat savas zināšanas par finansēm, salīdzinot ar citiem sava vecuma cilvēkiem?

**Jautājumi anketā par dažādiem finanšu prasmes aspektiem
(kopā – 92)**

Anketas beigās

Kā Jūs novērtējat savas zināšanas par finansēm, salīdzinot ar citiem sava vecuma cilvēkiem?

Pēc anketas aizpildes studentu pašnovērtējums par savām zināšanām par finanšu jautājumiem samazinājās

Vilkoksona rangu zīmju tests $Z=-8,4$; $p<0,001$

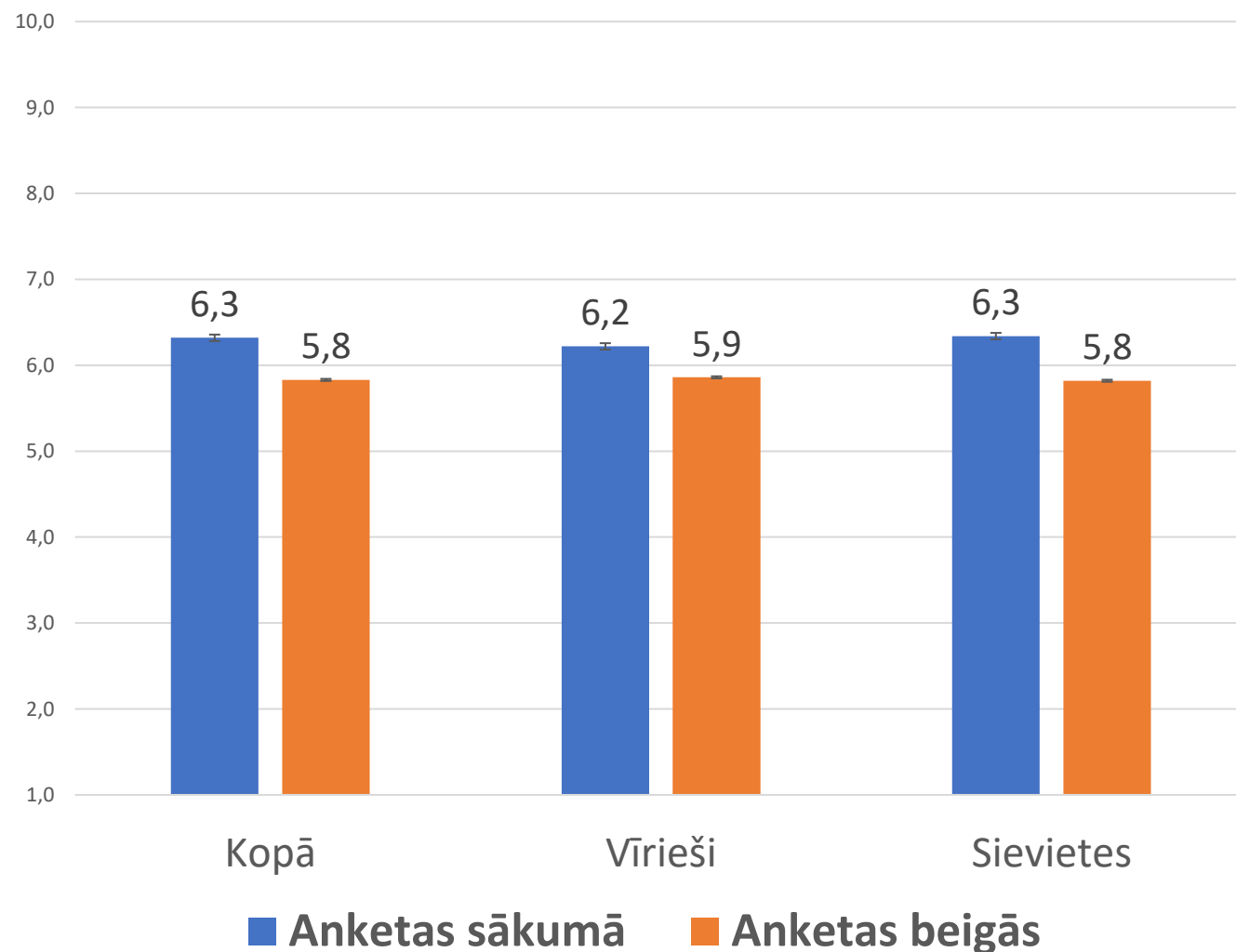
Koledžas studenti vīrieši un sievietes līdzīgi nedaudz virs viduvēja līmeņa - novērtē savas zināšanas par finanšu jautājumiem un pārliecību par savām spējām atbildīgi un prasmīgi rīkoties ar finansēm.

Pašnovērtējuma izmaiņas

Pašnovērt.	Sievietes	Vīrieši
↓	47%	34%
→	35%	48%
↑	18%	18%

Respondentu pašnovērtējums

(vid. 1-10 ballu skalā)

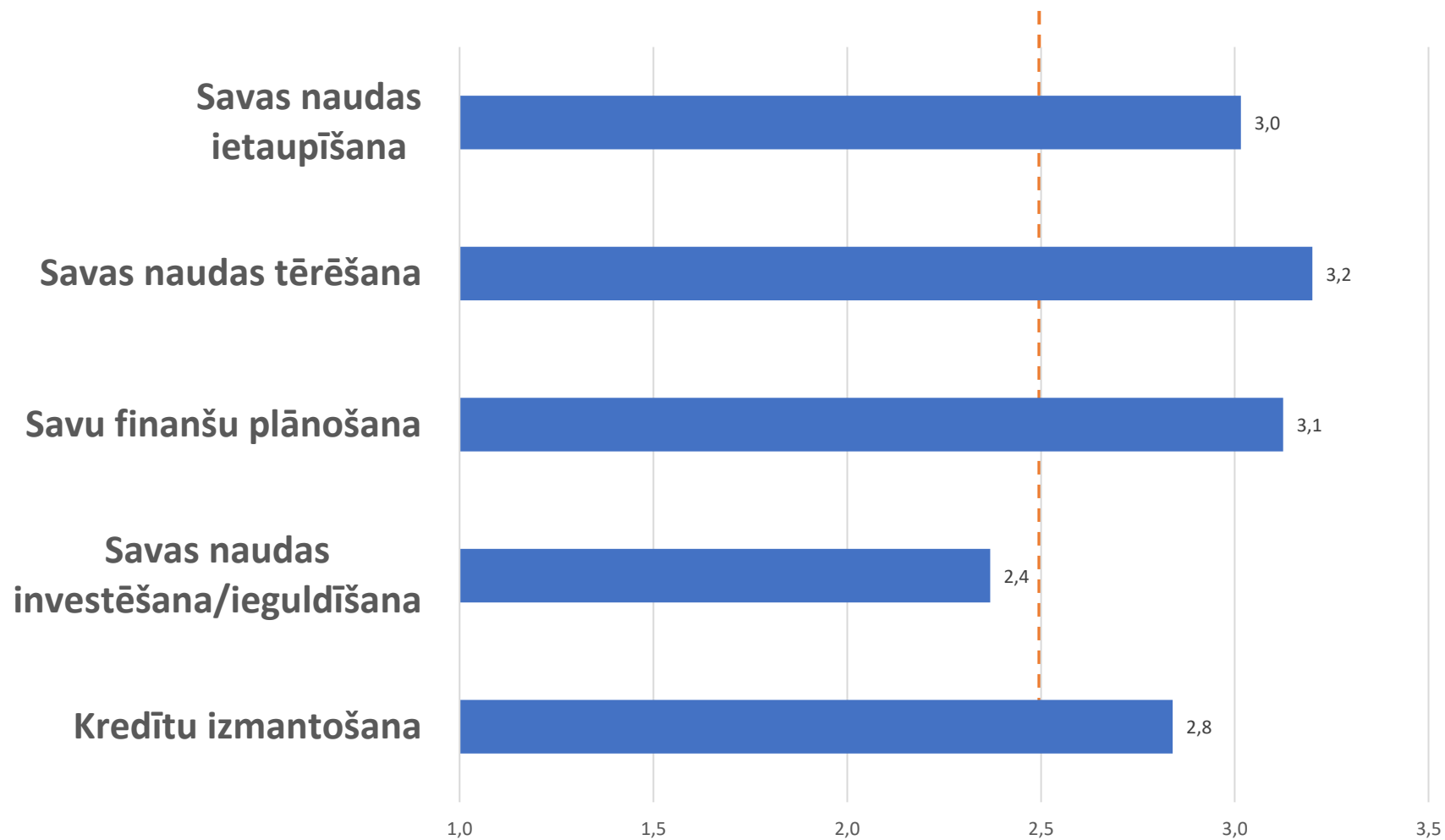

Finanšu pašefektivitāte

Indivīda pārlicība par to, ka viņš spēj prasmīgi un atbildīgā veidā veikt ar personīgajām finansēm saistības darbības (vidējais rādītājs 1-4 ballu skalā)

Finanšu pašefektivitāte vīriešiem un sievietēm neatšķiras

$U = 33789,5$
 $p = 0,97$

Koledžas studentu finansiālās labbūtības raksturojumi

Kāda ir koledžas studentu finanšu noturība?

Vidējais rād. (0 – 4 ballu skalā)

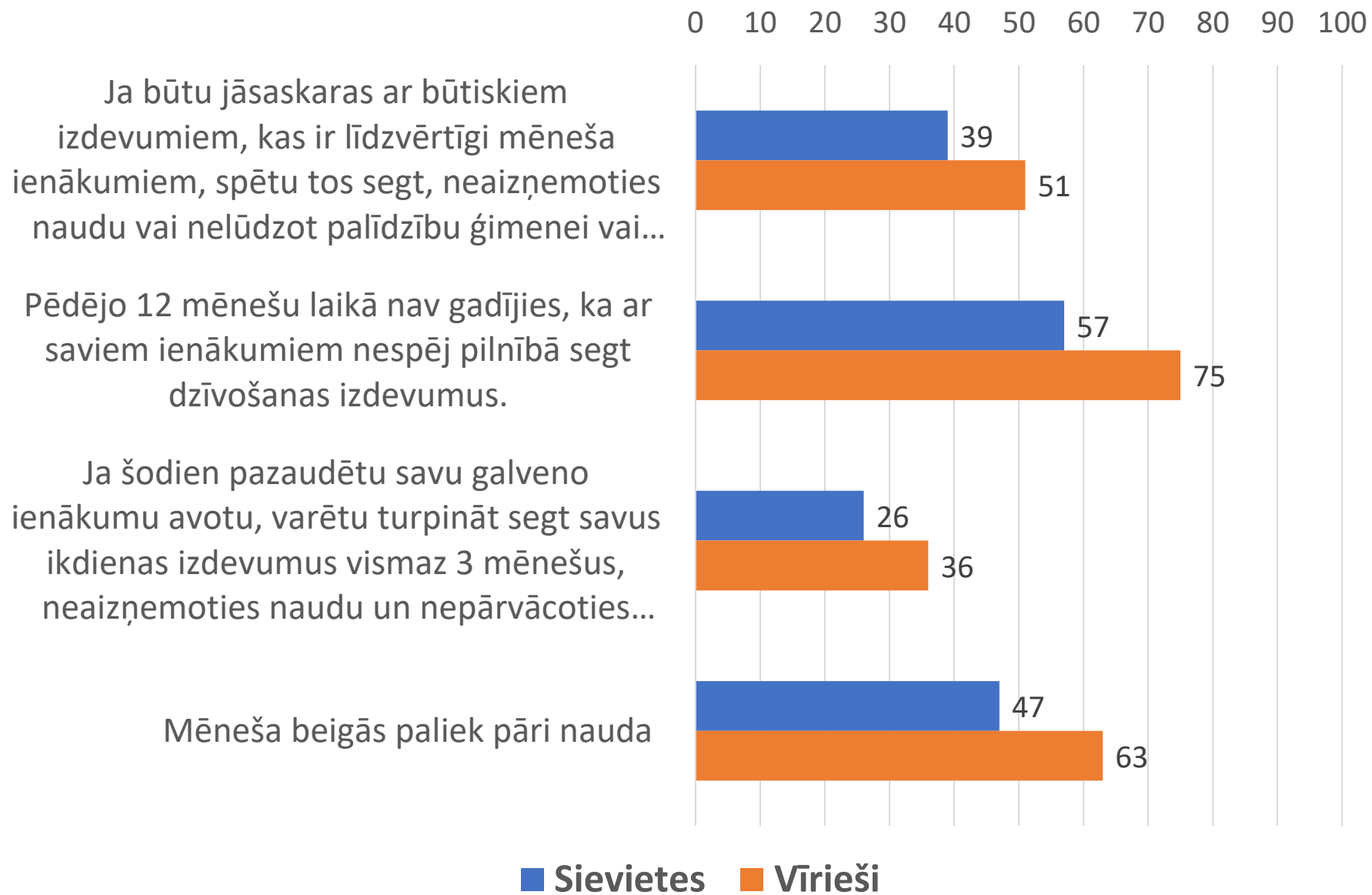
siev. 1,70

vīr. 2,25

($U = 26311,0$, $p = 0,000$)

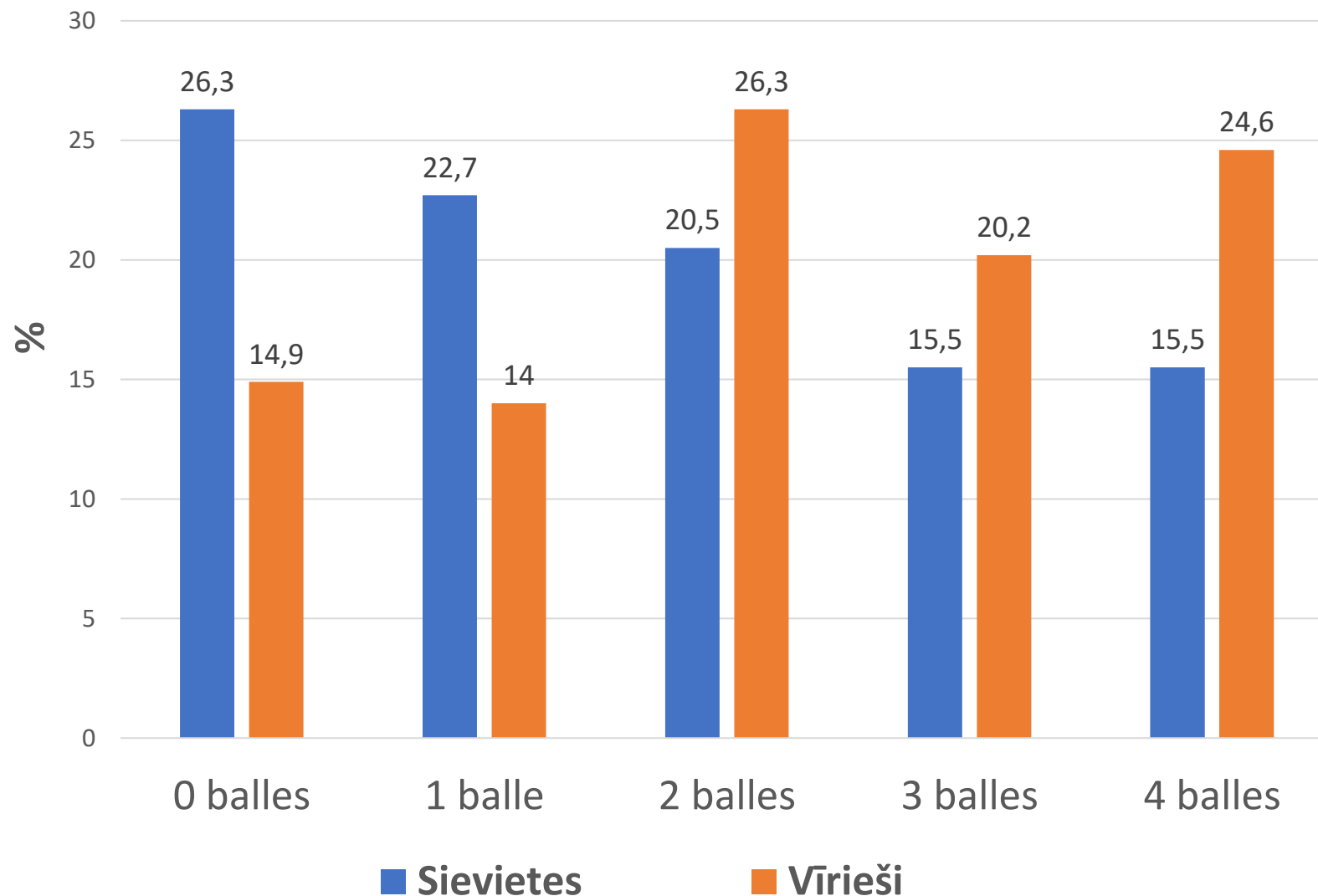
Vīriešiem ir statistiski nozīmīgi augstāks finansiālās labbūtības objektīvo aspektu skalas vid. rādītājs

Finansiālās labbūtības objektīvo indikatoru skalas rezultāti sievietēm un vīriešiem (%)

Finansiālās labbūtības objektīvo aspektu skalas rezultātu sadalījums sievietēm un vīriešiem

Viszemākie finansiālās labbūtības rādītāji bija sievietēm, kuras nestrādā, kas uzsver mērķtiecīgas finanšu izglītības un atbalsta pasākumu nepieciešamību sociālās labklājības veicināšanai

Finanšu pratības psiholoģiskie aspekti:

ar finansēm saistītais stress
un apzinātības nozīme

Ar finansēm saistītais stress

Ar finansēm saistītais stress augstākās izglītības iestāžu studentu vidū piesaista arvien lielāku pētnieku uzmanību. Pētījumi ir parādījuši saistību starp finansiālo stresu un pazeminātiem mentālās veselības rādītājiem, kā arī vispārējo labbūtību.

- **Uztvertais finansiālais stress** ir cilvēka subjektīvs vērtējums par to, cik lielu spriedzi un satraukumu viņam rada viņa finansiālā situācija. Tas raksturo ne tikai objektīvo situāciju (ienākumus, parādus u.c.), bet arī to, **kā cilvēks uztver un interpretē savas finanšu grūtības vai riskus** (Nasir et al., 2025).
- Pastāvīgs finansiālais stress veicina fizisku un emocionālu spriedzi, var pazemināt akadēmiskos sasniegumus un pat veicināt studiju pārtraukšanu (Moore et al., 2021).
- Dažādiem cilvēkiem līdzīgā finansiālajā situācijā var būt atšķirīga uztvere par finansiālo grūtību pakāpi un riskiem.

Finansiālā stresa skala: jautājumu piemēri

Kā Jūs vērtējat savu stresa līmeni saistībā ar savām finansēm patreizējā dzīves situācijā? Nemaz nejūtu stresu (1) – Esmu stresa pārņemts (10)

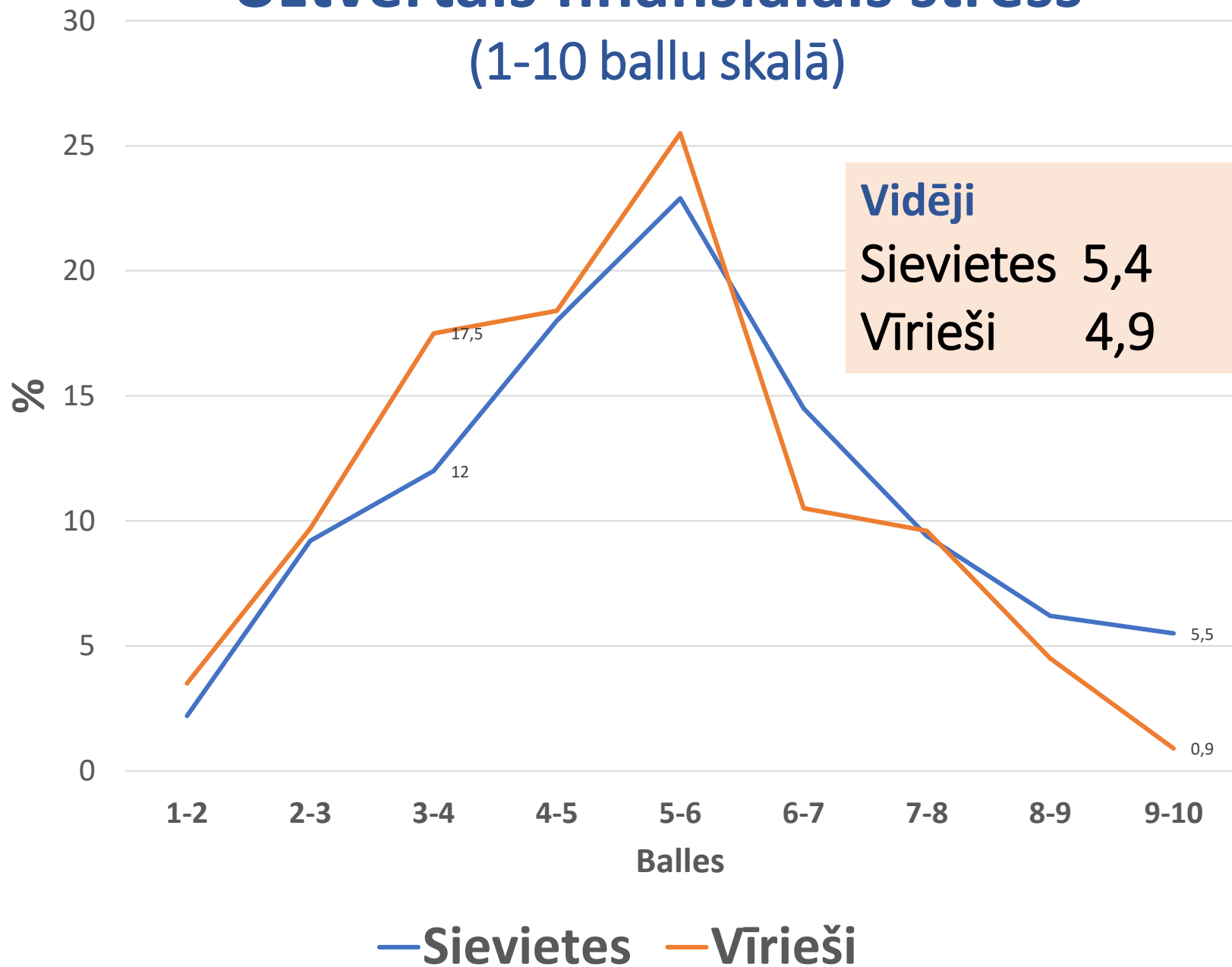
Cik bieži Jums ir izjūta, ka nespējat baudīt dzīvi, jo pārāk daudz domājat par naudas jautājumiem? Nekad (1) – Visu laiku (10)

Cik bieži Jūs izjūtat satraukumu par to, vai spēsiet segt parastos ikmēneša izdevumus? Nekad (1) – Visu laiku (10)

Sievietēm caurmērā ir augstāks uztvertais finansiālais stress, kas saistīts gan ar objektīvo finansiālo un sociālo situāciju, gan iespējamām atšķirībām stresa pārvaldīšanas stratēģijās.

Visaugstākie rādītāji iegūti jautājumā: Raizes par finansiālo situāciju nākotnē
Sievietes (vid.) 5,9 b.
Vīrieši (vid.) 5,4 b.

Uztvertais finansiālais stress (1-10 ballu skalā)

Uztvertais finansiālais stress un sociodemogrāfiskie faktori

- **Izglītības līmenis.** Sievietes, kurām ir vidējā izglītība, izjūt augstāku finansiālo stresu nekā vīrieši ar vidējo izglītību. Augstāko izglītību ieguvušo studentu grupā nebija dzimumatšķirību finansiālā stresa līmenī.
- **Vecums.** Sievietēm visās vecuma grupās ir augstāki finansiālā stresa rādītāji nekā vīriešiem, tomēr būtiskas dzimumatšķirības bija tikai 31-36 gadu vecumgrupā. Sievietēm finansiālais stress ir augstāks jaunākajās vecuma grupās (18–24 gadi), savukārt vīriešiem 25 – 30 gadu vecumgrupā.
- **Nodarbinātības statuss.** Bezdarbs sievietēm saistīts ar izteiktāku finansiālo stresu nekā vīriešiem. Pašnodarbinātie studenti kopumā uzrādīja salīdzinoši zemāko finansiālo stresu (autonomija un apmierinātība ar darbu ir aizsargājošs faktors).

Finansiālais stress un sociodemogrāfiskie faktori

- **Mājsaimniecības ienākumi.** Finansiālā stresa rādītāji augstāku ienākumu grupās bija zemāki. Visaugstākais finansiālais stress bija sievietēm ar mājsaimniecības ienākumiem līdz 1000 eiro mēnesī. Visos ienākumu līmeņos sievietēm finansiālā stresa rādītāji bija augstāki nekā vīriešiem, tomēr būtiskas atšķirības bija tikai 2001 – 3000 eiro ienākumu grupā.
- **Dzīves vieta.** Lielpilsētās dzīvojošu studentu vidū finansiālais stress bija augstāks sievietēm. Kopumā sieviešu kopā augstākais finansiālais stress bija mazpilsētās, savukārt vīriešu kopā – lauku teritorijās. Šīs atšķirības varētu noteikt ekonomiskās iespējas, sociālais atbalsts, kultūras normām konkrētajās dzīves vidēs.
- **Kredītsaistības.** Kredītsaistību gadījumā sievietēm bija augstāks finansiālais stress nekā vīriešiem. Šie rezultāti saskan ar citu pētījumu rezultātiem (t.sk., ja tiek kontrolēts jeb pielīdzināts ienākumu un parādu apjoma līmenis).

Finansiālais stress un sociodemogrāfiskie faktori

- **Aprūpē ir bērni līdz 18 g.v.** To studentu vidū, kuru aprūpē ir nepilngadīgi bērni, sievietēm finansiālais stress ir augstāks nekā vīriešiem.

Apzinātība kā
viens no
psiholoģiskajiem
faktoriem
finanšu pratībā

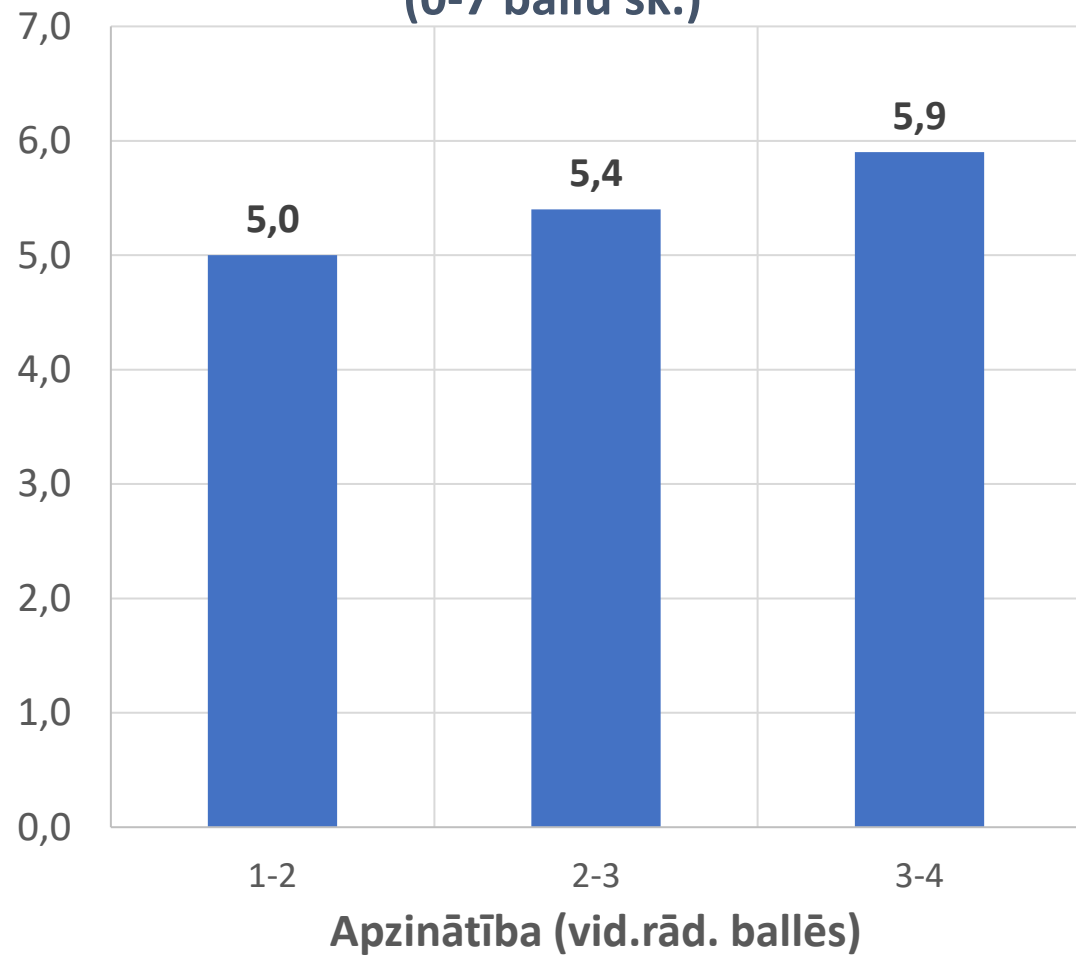
- Būtiska daļa izglītojošu iniciatīvu finanšu pratības veicināšanai ir saistīta ar piedāvājumu apgūt jaunas zināšanas un prasmes, tomēr ar to vien var nepietikt ilgtspējīgai personīgo finanšu pārvaldībai.
- Ir lietderīgi izprast arī psiholoģiskos faktoros, kas prognozē finanšu uzvedību.
- Pēdējā laikā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta apzinātības (*mindfulness*) lomai finanšu uzvedības veidošanā, lai arī šī saikne vēl ir nepietiekami izpētīta (Adiandari u.c., 2024).

Apzinātība

- Aktīva, atvērta un nevērtējoša uz patreizējo brīdi vērsta uzmanība, ko raksturo apzināta vērība, iekšējās pieredzes pieņemšana, rīkošanās apzināti un spēja problēmu risināšanā ieņemt vairākus skatpunktus. Saistīta ar pašregulācijas spējām.
- **Apzinātība var palīdzēt indivīdiem:**
 - izvairīties no impulsīvām rīcībām un izvēlēm,
 - pārvaldīt finanses pārdomātāk,
 - veidot adaptīvu attieksmi pret naudu,
 - paaugstināt finanšu pašefektivitāti un atbildīgu finanšu uzvedību.

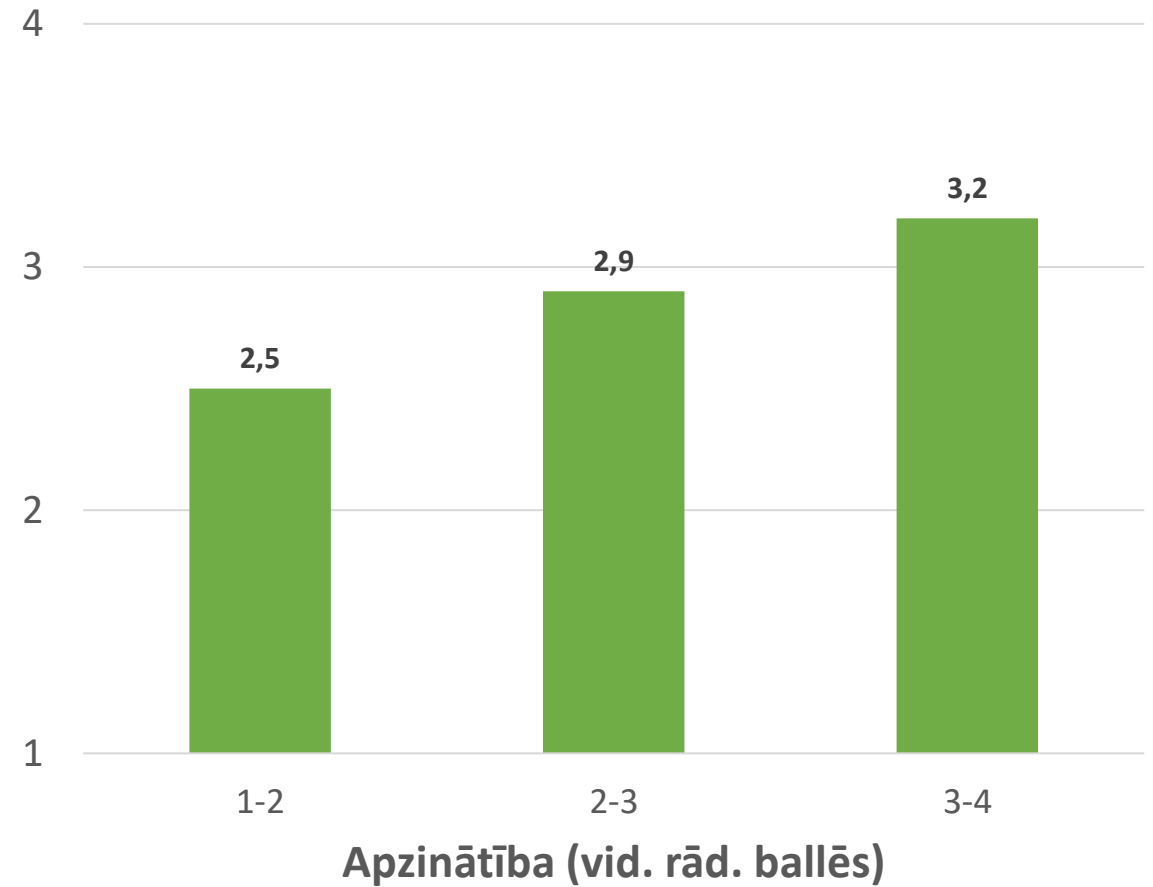
Finanšu uzvedība

(0-7 ballu sk.)

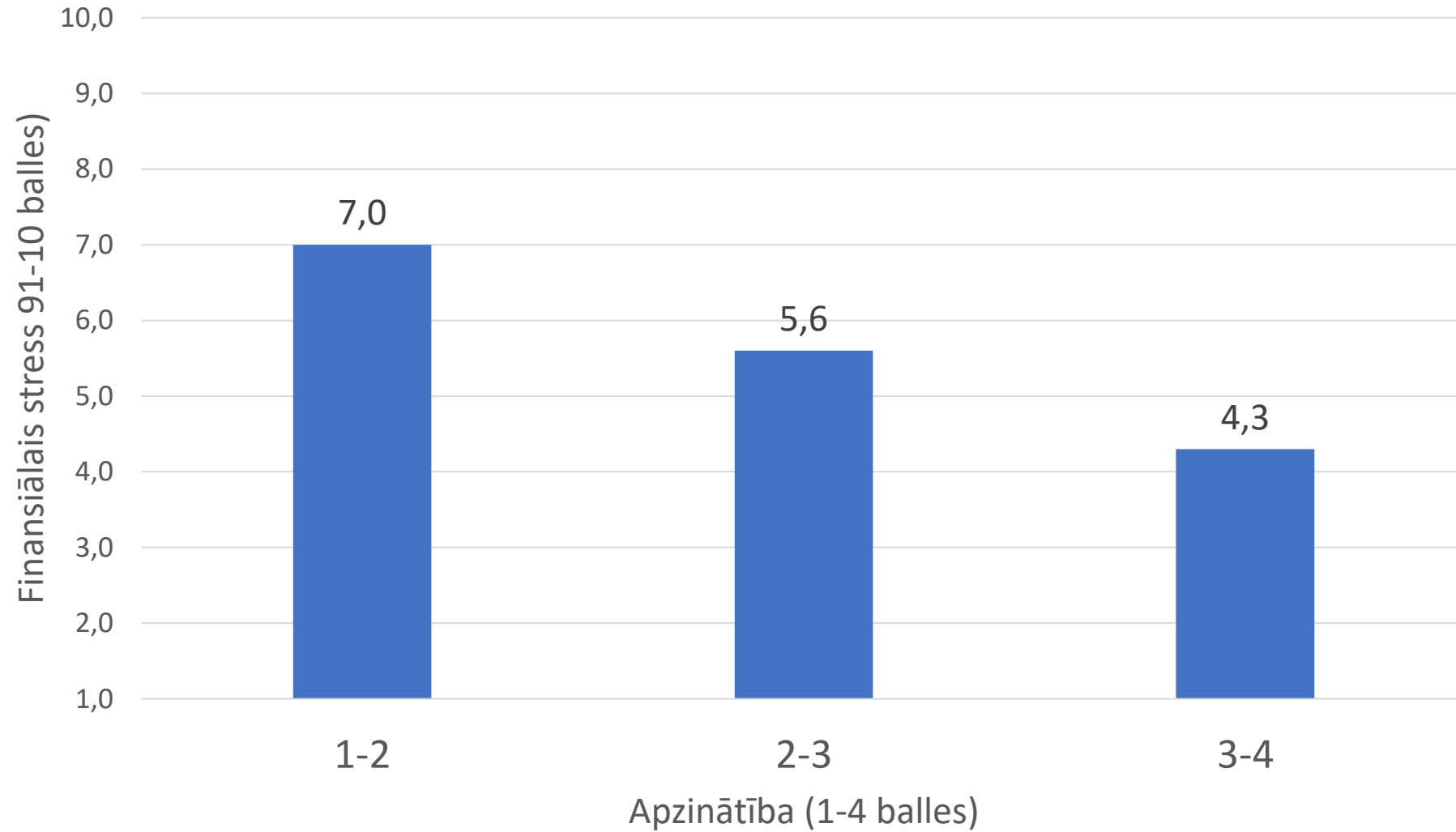

Finanšu pašefektivitāte

(1-4 ballu sk.)

Apzinātība un finansiālais stress

Secinājumi

1. Koledžas studentu kopā bija **statistiski nozīmīgas dzimumatšķirības finanšu noturības un uztvertā finansiālā stresa rādītājos**, savukārt nebija - finanšu uzvedības, finanšu zināšanu pašnovērtējuma un apzinātības rādītājos.
2. Koledžas studentu kopā **sievietes kopumā izjūt lielāku finansiālo stresu nekā vīrieši**. Finansiālā stresa atšķirības starp sievietēm un vīriešiem saistītas ar tādiem sociāldemogrāfiskajiem faktoriem kā izglītības līmenis, nodarbinātības statuss, kredītsaistības, dzīvesvieta, mājsaimniecības ienākumi, nepilngadīgi bērni aprūpē.
3. **Apzinātība ir psiholoģisks resurss, kas saistīts ar pārdomātāku finanšu uzvedību un augstāku finanšu pašefektivitāti**, kā arī zemāku finansiālo stresu. Zinātniskajos pētījumos arvien vairāk tiek aktualizēts «**finansiālās apzinātības**» jēdziens.
4. **Finansiālās labbūtības veicināšanā nozīmīga ir integrēta pieeja**, kas ietver finanšu izglītību, psiholoģiskos aspektus (finansiālā stresa, apzinātības, pašefektivitātes) un atbalstu mazaizsargātām grupām.

Diskusija

Kā sniegt zināšanas par finanšu pratību un pielāgot šo informāciju zemas finansiālās labbūtības gadījumā, ievērojot objektīvi zemu ienākumu un socioekonomiskās situācijas realitāti?

Kā uzrunāt mazāk aizsargātās grupas? Ar ko sākt? Kādas metodes un formas izmantot finanšu pratības veicināšanas aktivitātēs?

Kā palīdzēt šo grupu cilvēkiem (cilvēkiem ar zemiem un nemainīgiem ienākumiem), apzināties savu attieksmi pret finansēm un mainīt to?

Priekšlikumi (1)

- **Veikt padziļinātus pētījumus** par finanšu pratību, lai apzinātu dažādu sabiedrības grupu **vajadzības un gatavību pilnveidot** finanšu pratību, izprastu, **kā efektīvi sasniegt un motivēt** tās iesaistīties finanšu pratības pilnveides aktivitātēs, kā arī lai analizētu **finanšu zināšanu, prasmju un psiholoģisko aspektu, t.sk., finansiālās apzinātības, saistību**. Pētījumu rezultāti var kalpot par pamatu, izstrādājot konkrētām grupām pielāgotas intervences.
- **Izstrādājot finanšu pratības attīstīšanas programmas, dažādot to saturu, pielāgojot** mācību grupu specifikai (vecums/paaudzes, dzimums, nodarbinātības statuss) un to formas (praktiskas interaktīvas nodarbības, grupu formātā), integrēt tajās gan finanšu zināšanu un prasmju aspektus, gan psiholoģiskos aspektus, tā pilnveidojot spēju un prasmi zināšanas izmantot/transformēt praktiskā rīcībā .

Priekšlikumi (2)

- **Lai sasniegtu sociāli mazāk aizsargātās grupas**, ieteicams apmācīt sociālo centru, krīzes centru, probācijas dienesta un citu atbalsta institūciju darbiniekus, integrējot apmācībās finanšu pratības, praktisko prasmju un psiholoģiskā atbalsta aspektus sadarbībā ar pašvaldībām un NVO, izstrādājot metodiku, kas ir speciāli pielāgota attiecīgajām grupām, ņemot vērā psiholoģisko aspektu
- **Popularizēt finanšu pratības veicināšanu, lai iedzīvotāji sevi sociāli aizsargātu**: Integrēt praktiski pielietojamus finanšu pratības modulus t.sk. valsts apmaksātajās pieaugušo izglītības un pārkvalifikācijas programmās, neformālajā izglītībā, augstākajā izglītībā. Īpaši pirms būtisku lēmumu pieņemšanas, piemēram par 2.pensiju līmeņa iemaksu izņemšanu
- **Būtiski ir ne tikai izstrādāt un īstenot programmas, kursus un kampaņas finanšu pratības attīstīšanai un aktualizēšanai, bet arī sistemātiski izvērtēt to efektivitāti**: kādā mērā šīs aktivitātes reāli uzlabo iedzīvotāju finanšu uzvedību vai veicina motivāciju attīstīt finanšu pratību. Šāda veida pētījumi palīdzētu arī noteikt, kuras pieejas ir visefektīvākās dažādām mērķa grupām.

Bibliogrāfija

1. Ahamed, A. F. M. J., Jakubowska, D., & Sadilek, T. (2024). Financial anxiety of university students in Poland and Czechia: fsQCA analysis. *International Journal of Bank Marketing*, 43(4), 757-779. DOI: 10.1108/IJBM-04-2024-0229
2. Moore, A., Nguyen, A., & Martinez, L. (2021). A qualitative examination of the impacts of financial stress on college students' well-being: Insights from a large, private institution. *SAGE Open Medicine*, 9, 20503121211018122. DOI: <https://doi.org/10.1177/20503121211018122>
3. Nasir, A., Javed, U., Hagan, Kobina C.R., Kundi, H., Amin, Z., Butt, S., Al-Kindi, S., & Javed, Z. (2025). Social determinants of financial stress and association with psychological distress among young adults 18–26 years in the United States. *Frontiers in Public Health*, 12, 1485513. DOI: 10.3389/fpubh.2024.1485513

Ja Jums ir jautājumi par veikto aptauju un tās rezultātiem, lūdzu rakstiet e-pastu uz liga.roke@bvk.lv.

